

NHOs Kompetansebarometer: Temanotat nr. 8 /2015

Pål Børing, Tone Cecilie Carlsten og Espen Solberg

NHO-bedrifter i alle landsdeler trenger yrkesfaglig kompetanse

Tall fra NHOs kompetansebarometer for 2015 viser at behovet for personer med yrkesfaglig kompetanse går på tvers av regioner. I alle landsdeler sier mer enn halvparten av NHO-bedriftene at de har behov for å rekruttere personer med yrkesfaglig utdanning. Behovet for ansatte med mastergrad er mer varierende. Rundt hovedstaden har nærmere halvparten av bedriftene behov for mastere, mot 20 prosent i Innlandet.

Det kan være store regionale forskjeller i behov og etterspørsel etter kompetanse. Blant annet har næringsstruktur og lokalisering av store offentlige virksomheter vesentlig betydning for kompetansebehovene. Ifølge EU-kommisjonens Regional Innovation Scoreboard er det store forskjeller mellom norske regioner når det gjelder samlet innovasjonsevne (EU-kommisjonen 2014). Tall fra SSB viser også store fylkesvise forskjeller i utdanningsnivå. I Oslo har nesten halvparten av befolkningen over 16 år en utdanning på universitets-/høgskolenivå, mens kun en fjerdedel har samme utdanningsnivå i de tre nordligste fylkene (SSB 2015).

Men kompetansebehov handler også om mer enn høyere utdanning. For mange bedrifter kan praktisk og yrkesfaglig kompetanse være minst like viktig. Ifølge OECD-rapporten «OECD Skills Strategy Action Report Norway» (OECD 2014) er det et gjennomgående behov for yrkesfaglig kompetanse i Norge. Rapporten påpeker dessuten at det er behov for regionale strategier som kan sikre tilstrekkelig rekruttering av riktig yrkesfaglig kompetanse og redusere mismatch. Et generelt behov for yrkesfaglig kompetanse var også blant hovedfunnene i NHOs Kompetansebarometer (Solberg et al 2014, Solberg et al 2015).

I dette temanotatet ser vi nærmere på regionale forskjeller i NHO-bedriftenes kompetansebehov, primært basert på tallene fra NHOs Kompetansebarometer for 2015. Barometeret er en årlig kartlegging av kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter. Hensikten med dette notatet er å gi en fremstilling av hvordan kompetansebehovene fordeler seg etter landsdel.

For å sikre et stort nok utvalg for å belyse regionale forskjeller, har vi inndelt medlemsbedriftene etter landsdel ved å ta utgangspunkt i en gruppering av NHOs regionforeninger. Totalt er det 15 regionforeninger.

NHOs kompetansebarometer er en kartlegging av kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter. Undersøkelsen gjennomføres årlig av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU). 2015-versjonen er andre utgave av barometeret. Mer enn 5 600 bedrifter har besvart, noe som utgjør 33 prosent av det samlede utvalget. Bedriftene representerer alle regioner og landsforeninger i NHO-systemet. Hovedresultater fra undersøkelsen er presentert samlet i en egen rapport utgitt i mars 2015. Dette er ett av flere temanotater som bygger på datamaterialet.

Inndeling etter regioner og landsdeler

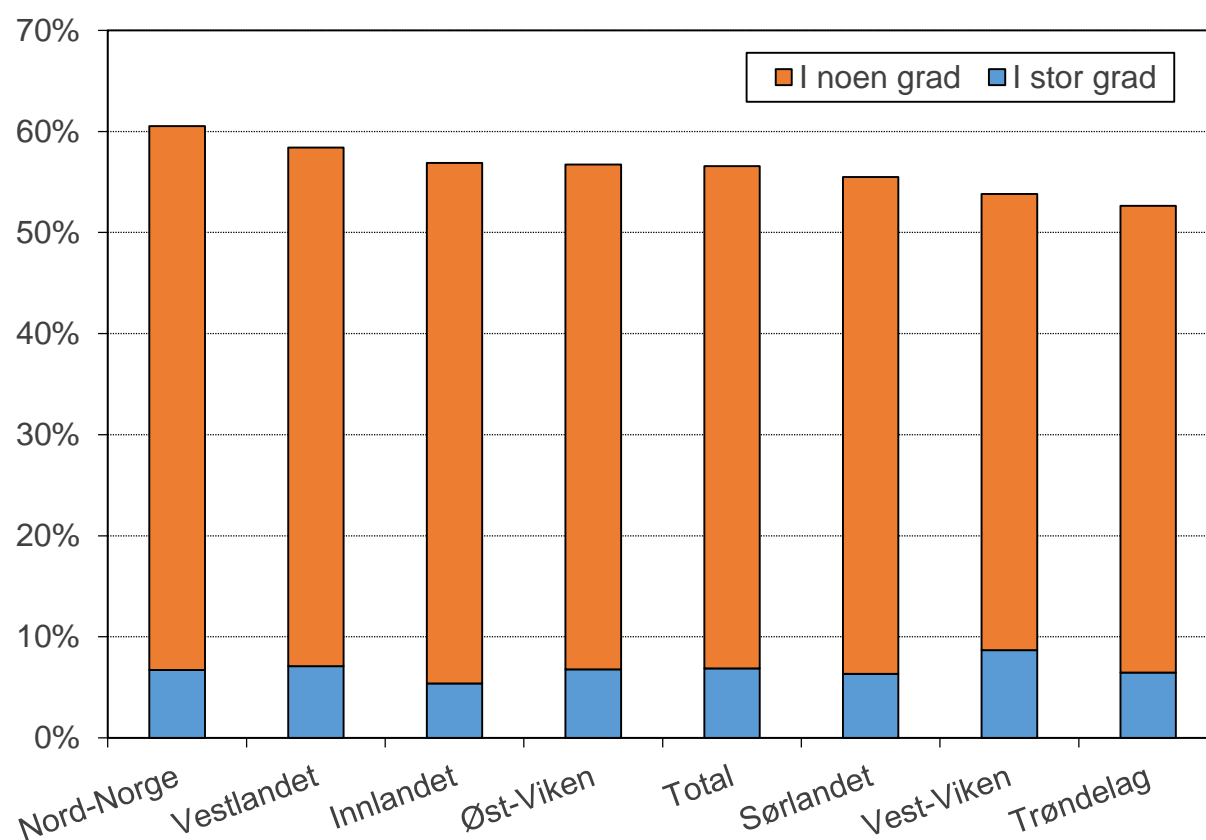
De 15 NHO-regionforeningene er inndelt i følgende 7 landsdeler (regionforeningene som inngår i de ulike landsdelene er angitt i parentes):

- Øst-Viken (NHO Oslo og Akershus, NHO Østfold)
- Innlandet (NHO Innlandet)
- Vest-Viken (NHO Buskerud, NHO Telemark, NHO Vestfold)
- Sørlandet (NHO Agder, NHO Rogaland)
- Vestlandet (NHO Hordaland, NHO Møre og Romsdal, NHO Sogn og Fjordane)
- Trøndelag (NHO Trøndelag)
- Nord-Norge (NHO Finnmark, NHO Nordland, NHO Troms)

Størst udekket kompetansebehov i Nord-Norge og på Vestlandet

I NHOs Kompetansebarometer for 2015 finner vi at totalt 57% av NHO-bedriftene i stor eller noen grad har et udekket kompetansebehov i 2015. Dette er omtrent på samme nivå som i 2014. Vi ser av Figur 1 at graden av udekket kompetansebehov varierer ganske lite fra landsdel til landsdel. Nord-Norge og Vestlandet har høyest grad av udekket kompetansebehov, mens den er lavest i Trøndelag og Vest-Viken.

Figur 1: Andelen NHO-bedrifter som svarer at bedriften i stor grad eller i noen grad har et udekket kompetansebehov i dag, etter landsdel (N=5685)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

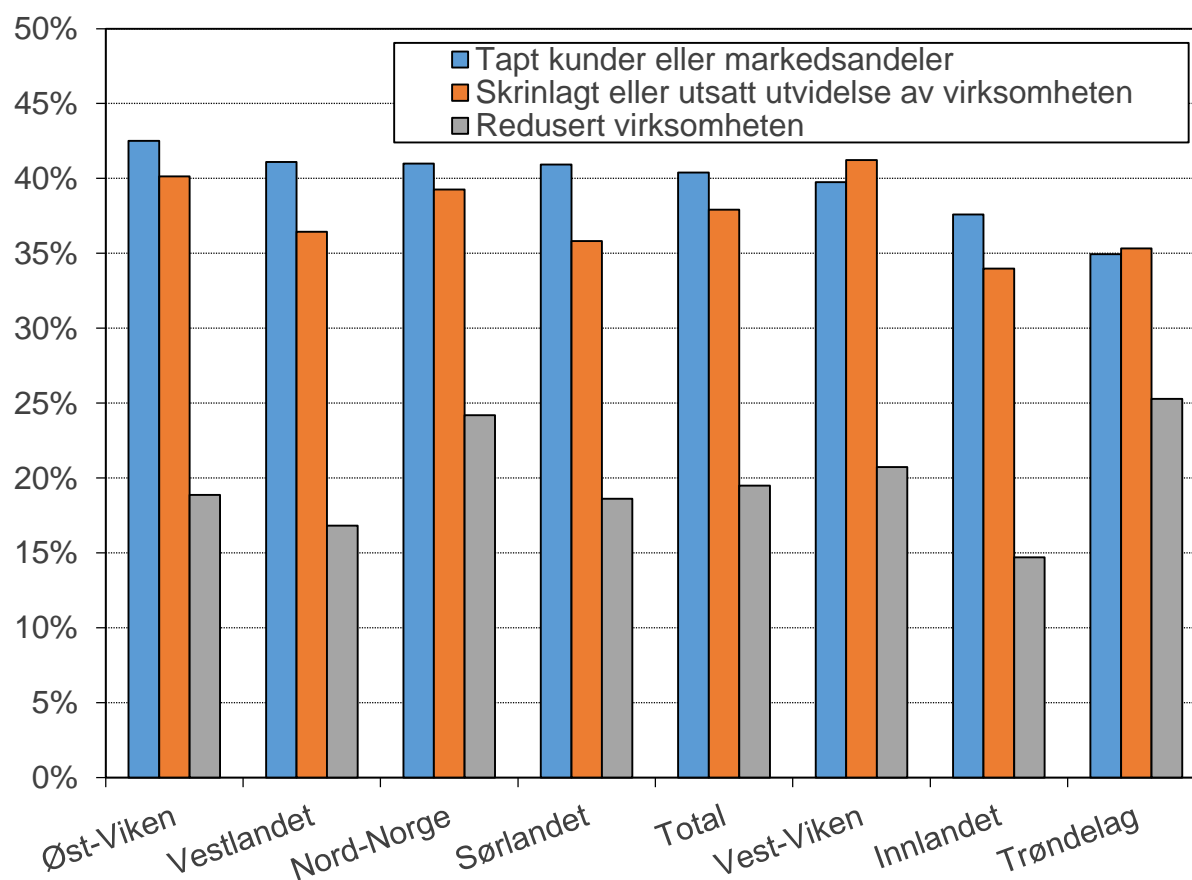
Trøndelag og Nord-Norge har høyst andel bedrifter som har redusert virksomheten som følge av mangel på kompetanse

De bedriftene som har et udekket kompetansebehov er blitt bedt om å svare på hvilke konsekvenser dette har hatt for bedriften. I Figur 2 viser vi de tre konsekvensene som bedriftene ble spurt om, fordelt etter landsdel. I Kompetansebarometeret for 2015 tydet svarene på at manglende kompetanse har konkret betydning for mange bedrifter, og vi ser av figuren at dette også gjelder når vi ser på de ulike landsdelene.

Ser vi på alle landsdeler under ett, finner vi at flest bedrifter har tapt kunder eller markedsandeler (40%) som følge av kompetansemangel. Men det er en nesten like høy andel som har skrinlagt eller utsatt utvidelse av virksomheten (38%). Her er det imidlertid forskjeller mellom landsdelene. Begge andeler er høye i Øst-Viken og Vest-Viken, mens de er lave i Trøndelag. I Vest-Viken er det en noe høyere andel bedrifter som har skrinlagt eller utsatt utvidelse av virksomheten enn som har tapt kunder eller markedsandeler.

Lavest andel bedrifter har redusert virksomheten. Dette gjelder for alle landsdeler under ett og for hver landsdel. Det er allikevel store forskjeller i denne andelen bedrifter mellom landsdelene. Andelen bedrifter som har redusert virksomheten er høyest i Trøndelag og Nord-Norge, og lavest i Innlandet og på Vestlandet.

Figur 2: Andelen NHO-bedrifter som svarer at bedriften i stor grad eller i noen grad har opplevd følgende konsekvenser, etter landsdel (N=3216)

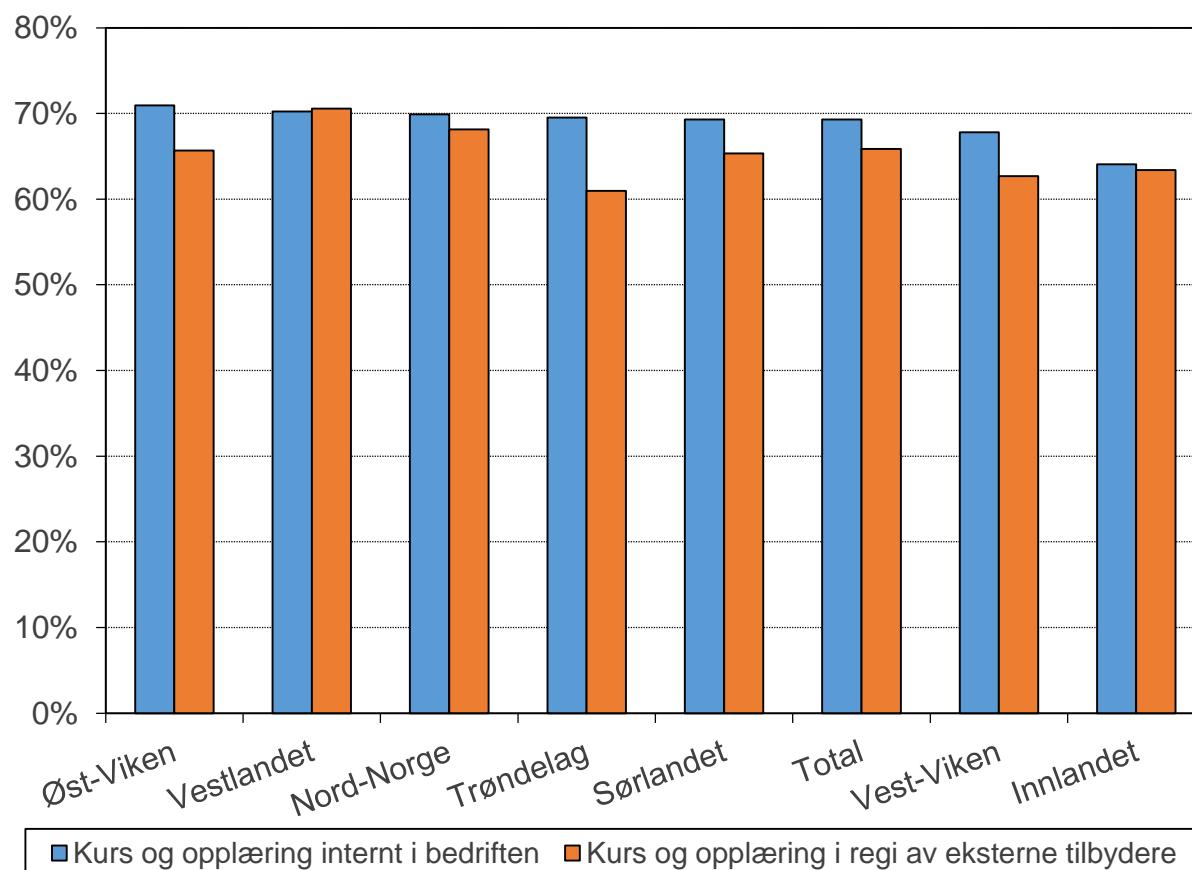
Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Note: Figuren omfatter kun NHO-bedrifter som svarer at bedriften i stor grad eller i noen grad har et udekket kompetansebehov i dag.

NHO-bedrifter i alle landsdeler tilbyr kurs og opplæring for å heve kompetansen blant de ansatte

Bedriftene som oppga at de hadde et udekket kompetansebehov, fikk spørsmål om hvilke former for kompetanseheving det er aktuelt å tilby. De to mest aktuelle metodene for å heve kompetansen er å tilby kurs og opplæring på arbeidsplassen, enten internt i bedriften eller i regi av eksterne tilbydere. Vi ser av Figur 3 at andelen bedrifter som tilbyr kurs og opplæring er høye i alle landsdeler. Trøndelag har en relativt høy andel bedrifter som tilbyr kurs og opplæring internt i bedriften, men lavest andel bedrifter som tilbyr kurs og opplæring i regi av eksterne tilbydere. Forskjellene mellom landsdeler er likevel relativt små, noe som kan tyde på at tilgangen til ulike former for opplæring er ganske likt utbygd i alle landsdeler.

Figur 3: Andelen NHO-bedrifter som svarer at det i stor grad eller i noen grad er aktuelt for bedriften å heve kompetansen blant de ansatte gjennom å tilby kurs og opplæring internt i bedriften eller i regi av eksterne tilbydere, etter landsdel (N=3216)

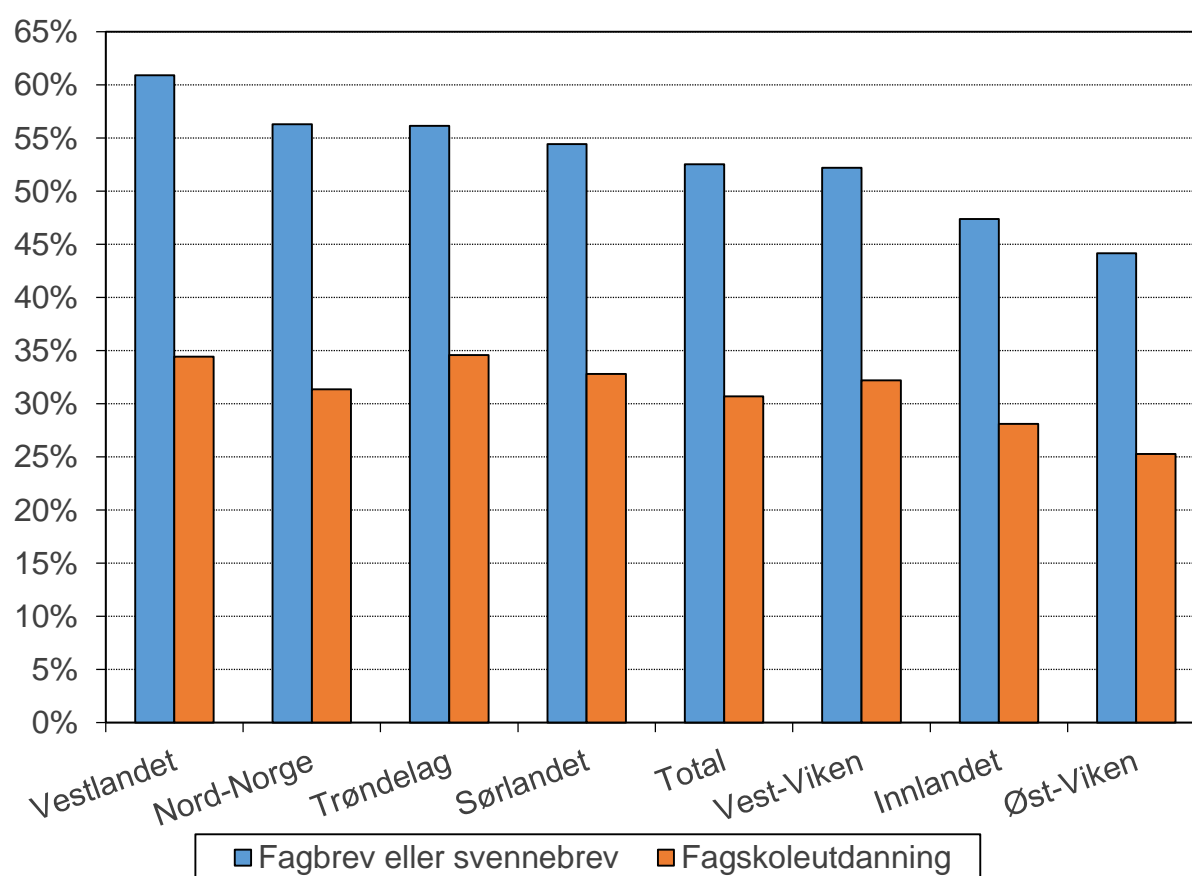
Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Note: Figuren omfatter kun NHO-bedrifter som svarer at bedriften i stor grad eller i noen grad har et udekket kompetansebehov i dag.

To av tre NHO-bedrifter på Vestlandet vil legge til rette for at ansatte tar fagbrev

I Figur 4 ser vi på andelen bedrifter som vil legge til rette for at ansatte tar fagbrev/svennebrev eller fagskoleutdanning. Andelen bedrifter som vil legge til rette for fagbrev/svennebrev er langt høyere enn andelen bedrifter som vil legge til rette for fagskoleutdanning. Dette gjelder ikke bare når vi ser alle landsdeler under ett, men også for hver landsdel. På Vestlandet er andelen bedrifter som vil legge til rette for fagbrev/svennebrev høyest, mens den er lavest i Øst-Viken. Høyest andel bedrifter som vil legge til rette for fagskoleutdanning finner vi i Trøndelag og Vestlandet, og lavest andel i Øst-Viken. Det siste må sees i sammenheng med at Oslo-regionen har en stor konsentrasjon av arbeidsplasser som krever utdanning utover yrkesfag og videregående nivå, jmfør diskusjonen innledningsvis.

Figur 4: Andelen NHO-bedrifter som svarer at det i stor grad eller i noen grad er aktuelt for bedriften å heve kompetansen blant de ansatte gjennom å legge til rette for at ansatte tar fagbrev/svennebrev eller fagskoleutdanning, etter landsdel (N=3216)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

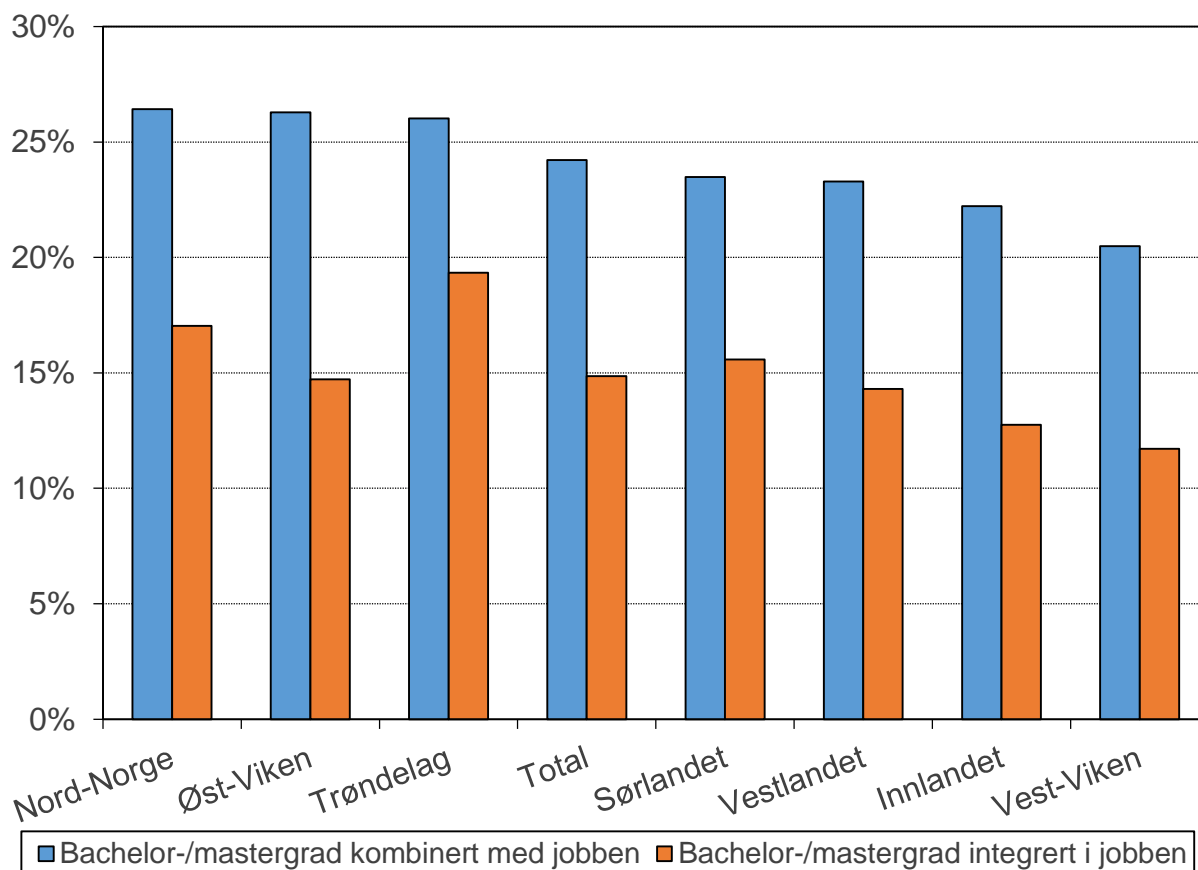
Note: Figuren omfatter kun NHO-bedrifter som svarer at bedriften i stor grad eller i noen grad har et udekket kompetansebehov i dag.

Mange NHO-bedrifter i Trøndelag og Nord-Norge vil legge til rette for at ansatte tar en bachelor-/mastergrad kombinert med jobben og integrert i jobben

Figur 5 viser andelen bedrifter som vil legge til rette for at ansatte tar en bachelor-/mastergrad kombinert med jobben eller som en integrert del av jobben. Andelen bedrifter som vil legge til rette for slik utdanning kombinert med jobben er høyere enn andelen bedrifter som vil legge til rette for dette som

en integrert del av jobben. Dette gjelder for alle landsdeler under ett og for hver av landsdelene. Begge andelene er høye i Trøndelag og Nord-Norge, mens de er lavest i Vest-Viken.

Figur 5: Andelen NHO-bedrifter som svarer at det i stor grad eller i noen grad er aktuelt for bedriften å heve kompetansen blant de ansatte gjennom å legge til rette for at ansatte tar en bachelor-/mastergrad kombinert med jobben eller som en integrert del av jobben, etter landsdel (N=3216)

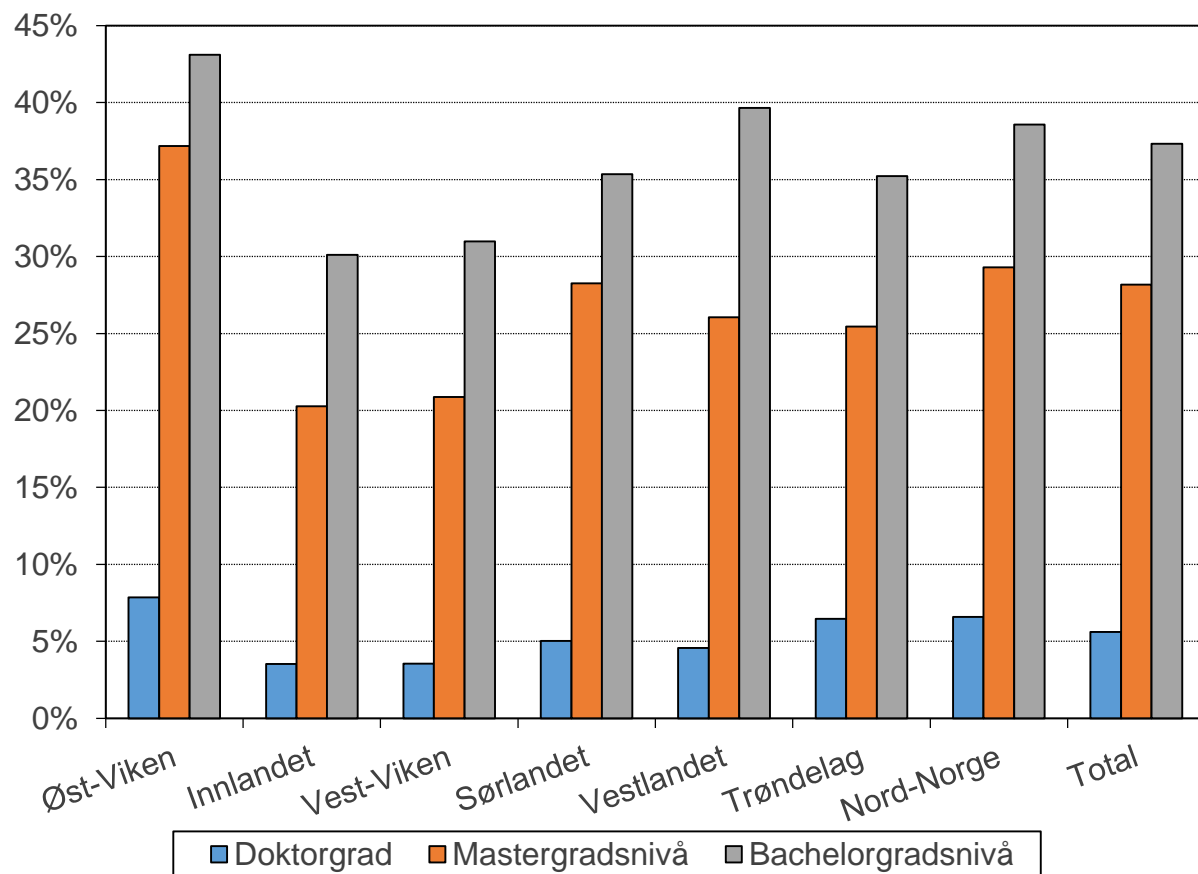
Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Note: Figuren omfatter kun NHO-bedrifter som svarer at bedriften i stor grad eller i noen grad har et udekket kompetansebehov i dag.

Stort behov for å rekruttere personale med yrkesfaglig utdanning i alle landsdeler

I Figurene 6 og 7 ser vi på behov for rekruttering av personale etter utdanningsnivå og landsdel. Figur 6 ser på andelen bedrifter som antar at de vil ha behov for å rekruttere personale med doktorgrad og universitets-/høgskoleutdanning på mastergradsnivå og bachelorgradsnivå. Ikke uventet er det færrest bedrifter som antar at de har behov for å rekruttere personale med doktorgrad. Denne andelen er høyest i Øst-Viken og Nord-Norge. Øst-Viken har også de høyeste andelen som antar at de har behov for å rekruttere personale med utdanning på master- og bachelorgradsnivå, men disse andelen er også høye i Nord-Norge. De to sistnevnte andelen er lavest i Innlandet og Vest-Viken.

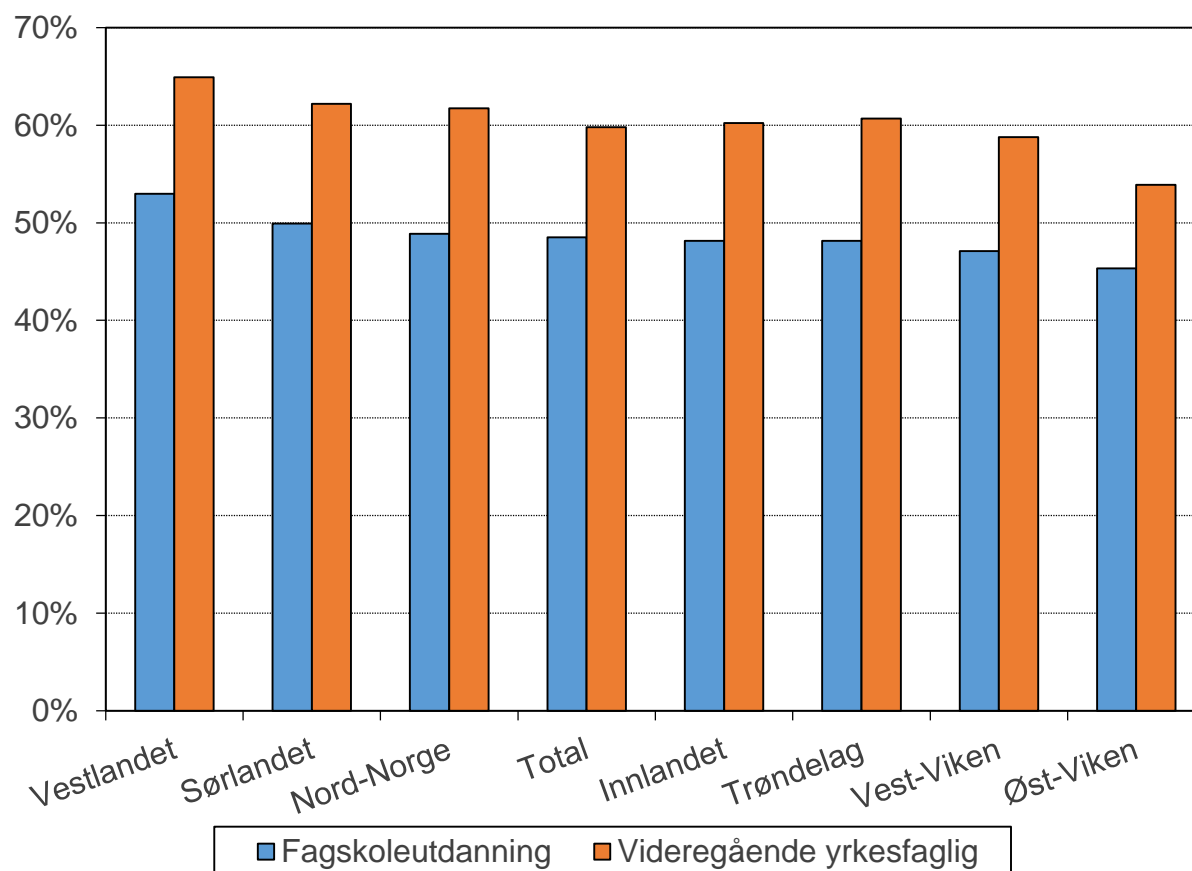
Figur 6: Andelen NHO-bedrifter som svarer at de antar at bedriften i stor grad eller i noen grad vil ha behov for å rekruttere personale med høyere utdanning de neste fem årene, etter landsdel og utdanningsnivå (N=5685)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Det fremgår av Kompetansebarometeret for 2015 at det samlet sett er flest bedrifter som oppgir behov for ansatte med yrkesfaglig utdanning. Dette gjelder også for hver av landsdelene. Andelen bedrifter som oppgir behov for ansatte med fagskoleutdanning er høy for hver av landsdelene. Vi ser av Figur 7 at begge andeler er høyest på Vestlandet og lavest i Øst-Viken.

Figur 7: Andelen NHO-bedrifter som svarer at de antar at bedriften i stor grad eller i noen grad vil ha behov for å rekruttere personale med fagskoleutdanning eller utdanning fra yrkesfaglige programmer de neste fem årene, etter landsdel (N=5685)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

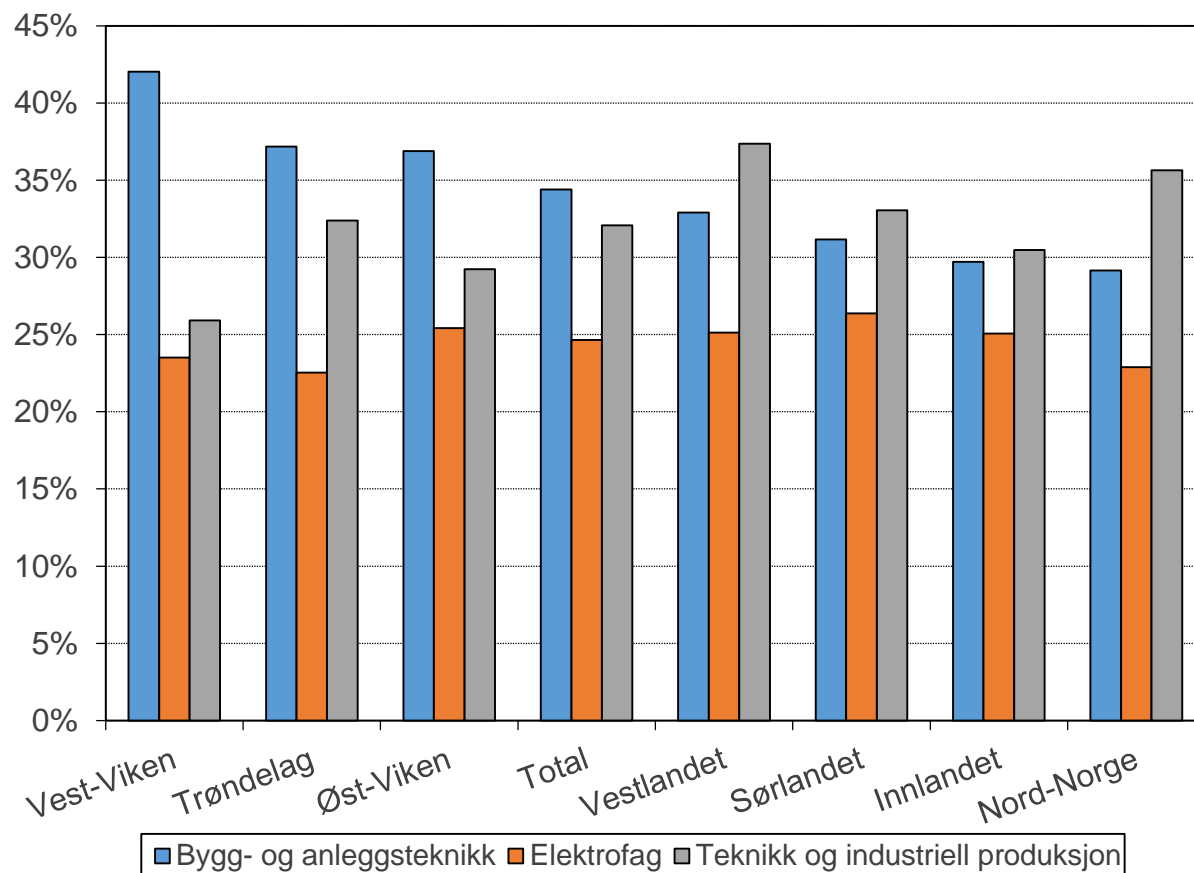
Høy andel bedrifter med behov for yrkesfaglig utdanning innen teknikk og industriell produksjon i Nord-Norge

I Kompetansebarometeret for 2015 ble bedriftene spurt om hvilke typer av yrkesfaglig utdanning de antar at de vil ha behov for de neste fem årene. I Figurene 8 og 9 har vi tatt utgangspunkt i de tre typene av yrkesfaglig utdanning som flest bedrifter oppga: bygg- og anleggsteknikk, elektrofag og teknikk og industriell produksjon.

Figur 8 omfatter kun bedrifter som oppga et behov for håndverkere eller personale med håndverksfag eller yrkesfaglig utdanning. Vi ser av figuren at behovet for ansatte med utdanning i bygg- og anleggsteknikk er mest utbredt i Vest-Viken og minst utbredt i Nord-Norge. Sammen med Trøndelag har Nord-Norge også den laveste andelen som oppga behov for elektrofag. Nord-Norge har derimot en høy andel bedrifter som oppga behov for teknikk og industriell produksjon, men denne andelen er høyest på Vestlandet.

I Figur 9 har vi tatt utgangspunkt i det samme utvalget av bedrifter som i Figur 8, men i tillegg begrenset utvalget til å gjelde bedrifter som vil ha behov for personale med yrkesfaglig utdanning. Figur 9 viser ikke så store forskjeller fra Figur 8, men noen forskjeller er det. I Figur 9 ser vi at Vest-Viken har lavest andel bedrifter som oppga elektrofag. Andelen bedrifter som oppga bygg- og anleggsteknikk er lavest i Innlandet. Nord-Norge har fortsatt en høy andel bedrifter som oppga teknikk og industriell produksjon.

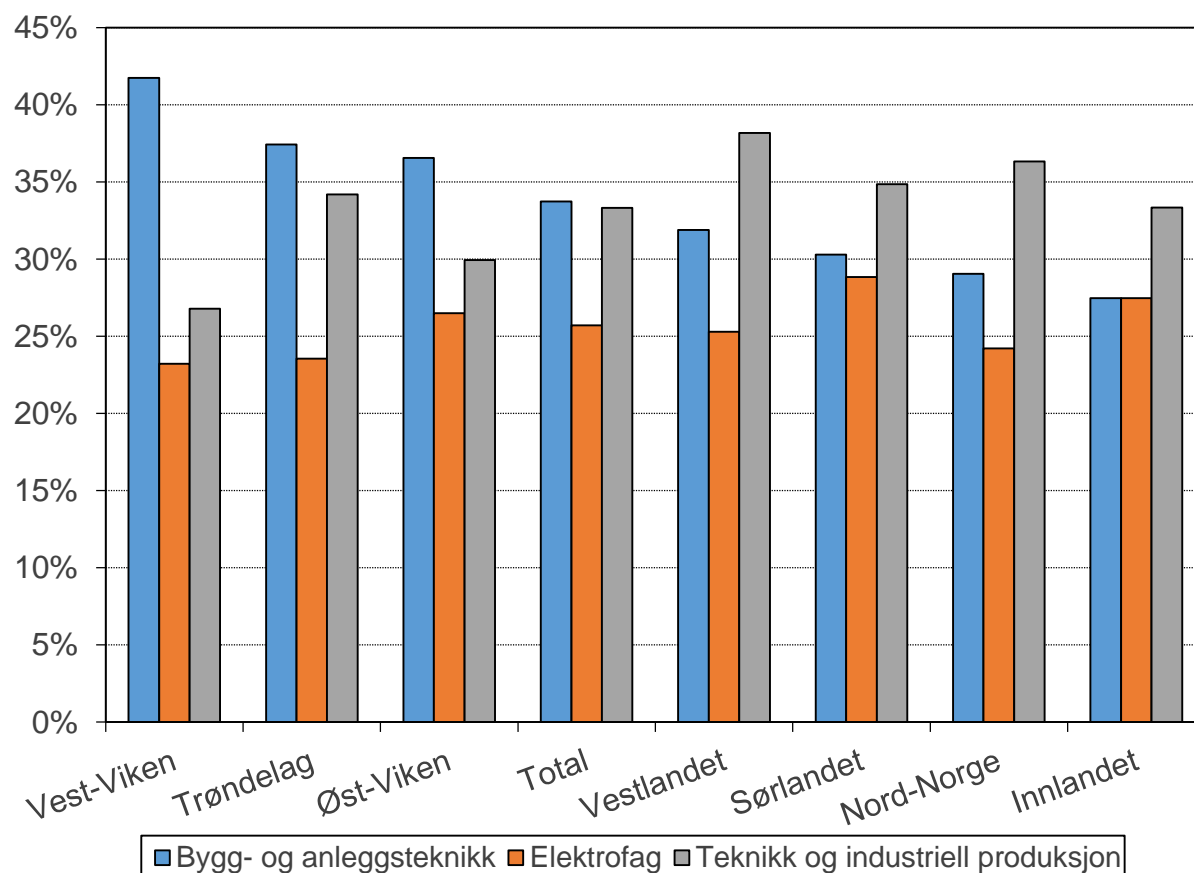
Figur 8: Andelen NHO-bedrifter som svarer at de antar at bedriften vil ha behov for følgende typer av yrkesfaglig utdanning de neste fem årene, etter landsdel (N=4002)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Note: Figuren omfatter kun NHO-bedrifter hvor minst ett av følgende kriterier er oppfylt: (i) håndverkere vil utgjøre en sentral kompetanse for bedriften de neste fem årene, (ii) det antas at bedriften i stor grad eller i noen grad vil ha behov for håndverksfag som fagkompetanse de neste fem årene, og (iii) det antas at bedriften i stor grad eller i noen grad vil ha behov for å rekruttere personale med utdanning fra yrkesfaglige programmer de neste fem årene.

Figur 9: Andelen NHO-bedrifter som svarer at de antar at bedriften vil ha behov for følgende typer av yrkesfaglig utdanning de neste fem årene, kun bedrifter med behov for yrkesfaglig utdanning, etter landsdel (N=3400)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Note: Figuren omfatter kun NHO-bedrifter som svarer at de antar at bedriften i stor grad eller i noen grad vil ha behov for å rekruttere personale med utdanning fra yrkesfaglige programmer de neste fem årene, og hvor i tillegg minst ett av følgende kriterier er oppfylt: (i) håndverkere vil utgjøre en sentral kompetanse for bedriften de neste fem årene, og (ii) det antas at bedriften i stor grad eller i noen grad vil ha behov for håndverksfag som fagkompetanse de neste fem årene.

Konklusjoner

Gjennomføring av videregående opplæring er relativt svak i Norge sammenlignet med andre OECD-land (Solberg et al. 2013). Innad i landet er det også regionale forskjeller, men disse utjevnes ved at de ansatte med lavt utdanningsnivå i små og mellomstore bedrifter kompenserer ved å fullføre videregående opplæring i voksen alder. Tidligere studier har vist at det til tross for gjennomsnittlig høy læringsintensitet i norske bedrifter er et behov for tydeligere satsing på regionalpolitiske tiltak for å styrke sysselsettingsbehov i spredtbygde områder gjennom kompetanseutvikling (ibid, OECD 2014).

Kompetansebarometeret for 2015 viser at det er behov for å rekruttere personale med yrkesfaglig utdanning i alle landets regioner, og at det er dette utdanningsnivået flest bedrifter oppgir behov for. Det er et høyt antall bedrifter i Nord-Norge som oppgir behov for yrkesfaglig utdanning innen teknikk og industriell produksjon de neste fem årene, flest bedrifter som oppgir behov for yrkesfaglig utdanning innen bygg- og anleggsteknikk i Vest-Viken, mens behovet for tilsvarende utdanningsnivå innen elektrofag er mer jevnt fordelt mellom regionene.

Behovet for ansatte med mastergrad er mer varierende. Rundt hovedstaden har nærmere halvparten av bedriftene behov for mastere, mot 20 prosent i Innlandet. Disse tallene gjenspeiler i stor grad også de regional forskjellene i befolkningens utdanningsnivå.

Det er forskjeller mellom landsdeler når det gjelder konsekvenser av udekket kompetansebehov. Både Øst-Viken og Vest-Viken har høye verdier når det gjelder tapte kundeforhold eller markedsandeler, mens dette er lavere i Trøndelag. I Trøndelag og Nord-Norge er det høyest andel bedrifter som sier de har redusert virksomheten som følge av mangel på kompetanse, mens denne andelen er lavest i Innlandet og på Vestlandet.

I Kompetansebarometeret for 2015 har vi sett at alle virksomheter i landsdeler oppgir å tilby kurs og opplæring internt i bedriften eller i regi av eksterne tilbydere. Det er forholdsvis store forskjeller mellom regioner som tilbyr kompetanseheving gjennom fagbrev eller svennebrev eller fagskoleutdanning. Her skiller Vestlandet seg ut med høye verdier for alle former for yrkesfaglig kompetanseheving, mens Øst-Viken rapporterer at samtlige former for kompetanseheving på yrkesfaglig nivå er mindre aktuelt hos dem.

Referanser

European Commission (2014), *Regional innovation Scoreboard (RIS) 2014*, Belgium, EU-Commission.

SSB (2015), *Befolkningens utdanningsnivå, 1. oktober 2014*, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger, <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv>.

OECD (2014), *OECD Skills Strategy Action Report – Norway*, Paris: OECD.

Solberg, E., P. Børing, K. A. Larsen, A. Gleinsvik og D. S. Olsen (2013), *Bedriftskultur for læring. En studie av videreutdanning og opplæring i norske små og mellomstore bedrifter*, NIFU rapport 27/2013, NIFU, Oslo.

Solberg, E., K. Rørstad, P. Børing og T. C. Carlsten (2014), *Kompetansebarometer for NHO-bedriftene: Hovedresultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2014*, NIFU arbeidsnotat 7/2014, NIFU, Oslo.

Solberg, E., K. Rørstad, P. Børing og T. C. Carlsten (2015), *NHOs kompetansebarometer 2015: Hovedresultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2015*, NIFU arbeidsnotat 5/2015, NIFU, Oslo.